

BOFIT Online

2002 • No. 6

Tuuli Koivu

Vuosi 2001 Baltiassa

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos, BOFIT

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos (BOFIT)

PL 160
00101 Helsinki
Puh: (09) 183 2268
Fax: (09) 183 2294
bofit@bof.fi
www.bof.fi/bofit

BOFIT Online
Päätoimittaja Tuomas Komulainen

ISSN 1456-811X (online)
22.4.2002

Helsinki 2002

Sisällys

Tiivistelmä.....	3
Taloukasvu jatkui vahvana vuonna 2001	4
Teollisuustuotannon kasvu reipasta	5
Inflaatio alhainen, työttömyys edelleen ongelma.....	6
Julkisen talouden vajeet pienenivät viime vuona.....	7
Viron ja Liettuan vaihtotaseen vajeet pienenivät, Latvian vaje kasvoi.....	9
Liettua sitoi litinsä euroon helmikuussa 2002.....	12
Lainananto kasvoi viime vuonna ripeästi.....	13
Kansainvälinen yhteistyö Baltian pörssien piristysruiskeena	14
Yksityistäminen pian loppusuoralla.....	16
Liettuaan ja Viroon uudet hallitukset.....	17
EU-jäsenyysneuvottelut edistyvät.....	18
Kasvun ennustetaan uudelleen kiihtyvän kuluvan vuoden lopulla	19
Tilastotietoja Baltian maista 1994-2001	21

Tuuli Koivu

Vuosi 2001 Baltiassa

Tiivistelmä

Vuosi 2001 oli Baltian maille menestyksellinen. Reaalinen BKT kasvoi Virossa 5,4 %, Latviassa 7,6 % ja Liettussa 5,9 %. Kasvun taustalla oli viennin nopea kasvu. Syksyllä, kun kysyntä Länsi-Euroopassa alkoi supistua, Viron kasvua ylläpiti kotimainen kulutus. Latvia ja Liettua puolestaan onnistuivat suuntaamaan vientiään Venäjälle ja muihin IVY-maihin. Kiinteitä investointeja tehtiin Baltian maissa viime vuonna selvästi edellisvuotta enemmän. Maiden kuljetussektorit hyötyivät Venäjän suotuisasta talouskehityksestä ja sen mukanaan tuomasta transito-liikenteestä. Ripeä talouskasvu pienensi julkisen talouden alijäämiä, mutta ei kuitenkaan vähentänyt työttömyyttä odotetulla tavalla. Baltian maat edistyivät viime vuonna EU-jäsenyysneuvotteluissa nopeasti ja niiden tavoitteena on liittyä EU:hun vuoden 2004 alussa.

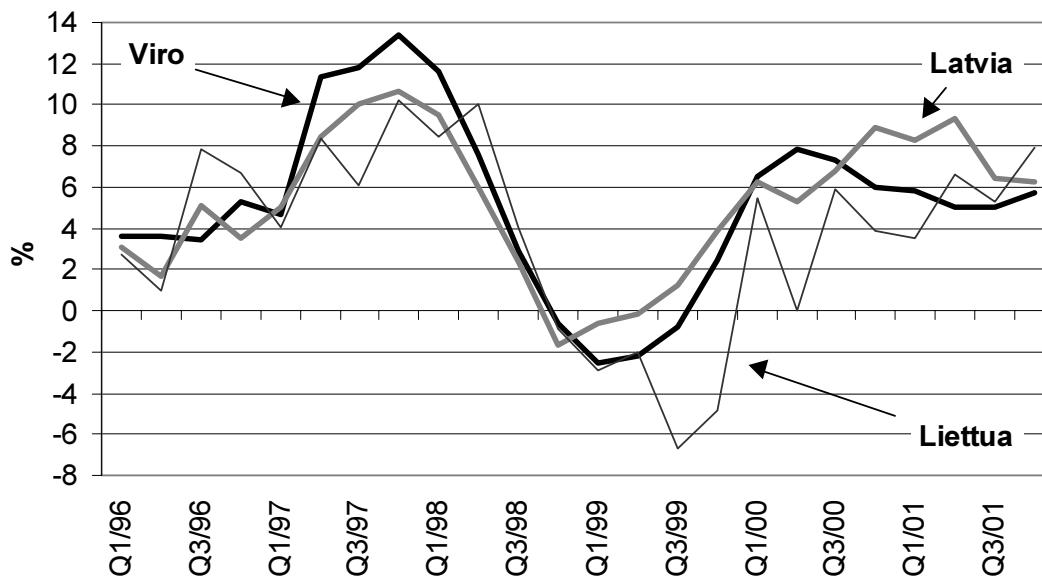
Asiasanat: Viro, Latvia, Liettua, talouskehitys, talouspolitiikka, ulkomaankauppa, EU

Taloukasvu jatkui vahvana vuonna 2001

Viime vuosi oli Baltian maille menestyksellinen. Reaalinen BKT kasvoi Virossa 5,4 %, Latviassa 7,6 % ja Liettussa 5,9 % (kuvio 1). Taloukasvu säilyi vahvana koko vuoden ajan, eikä Länsi-Eurooppaan, Baltian maiden tärkeimmälle vientimarkkina-alueelle, iskenyt taantuma vielä ehtinyt juuri vaikuttaa viime vuoden kasvulukuihin.

Eniten Länsi-Euroopan kysynnän hiipumisesta viime vuoden toisella puoliskolla kärsi Viron alihankintasektori, jonka reipas viennin kasvu kääntyi supistumiseksi jo kesällä 2001. Jatkojalostustoiminnan vaikutukset Viron BKT:een kasvuun olivat kuitenkin melko vähäiset, ja kasvu säilyi koko vuoden tasaisena kotimaisen kysynnän ansiosta. Varsinkin kiinteiden investointien määrä kasvoi nopeasti. Latvia ja Liettua onnistuivat kasvattamaan vientiään Venäjälle ja muihin IVY-maihin EU-maiden kysynnän heikennyttyä. Latvian nopean taloukasvun taustalla olikin sekä reippaasti kasvanut vienti että vahva kotimainen kysyntä. Liettuan loppuvuotta kohti kiihtynyt taloukasvu nojasi paljolti vientiin, sillä korkea työttömyys ja hidas palkkakehitys ovat hidastaneet kotimaisen kysynnän elpymistä. Myös investointien kasvu kiihdytti Liettuan taloukasvua.

Kuvio 1. Bruttokansantuotteen kasvu Baltian maissa

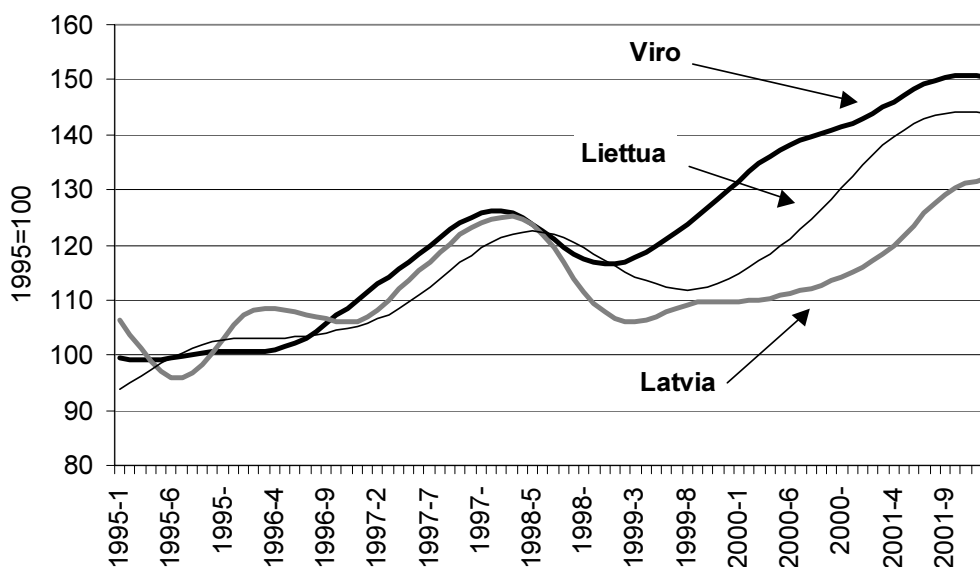

Kuluvan vuoden ensimmäisinä kuukausina Viron vienti on jatkanut supistumistaan ja Latvian viennin kasvu on lähes pysähtynyt. Myös Liettuan vienti on supistunut johtuen varsinkin jalostetun öljyn viennin vähenemisestä. Myös maiden teollisuustuotannon kasvulu-
vut ovat pienentyneet. Tänä vuonna taloukasvun odotetaan riippuvan Baltian maissa pal-
jolti kotimaisesta kysynnästä. Viennin uskotaan kääntyvän nousuun vuoden toisella puoliskolla. Epävarmuutta kohdistuu Baltian maille tärkeisiin transito-kuljetuksiin Venäjältä
Länsi-Eurooppaan Primorskin uuden öljyterminaalien ja Venäjän kotisatamiaan suosivan
politiikan vuoksi. BKT:n ennakoidaan kasvavan kuluvana vuonna Virossa noin 4 %, Lat-
viassa lähes 5 % ja Liettussa vajaat 4 %.

Teollisuustuotannon kasvu reipasta

Teollisuustuotannon kasvu oli viime vuonna Baltian maissa hyvin ripeää. Viime vuoden lopulla ja kuluvan vuoden alussa tuotannon kasvuvauhti on kuitenkin selvästi hidastunut (kuvio 2). Virossa tehdasteollisuus, jonka osuus BKT:sta oli 18 %, kasvoi viime vuonna 8 %. Tärkeimmistä tuotannonaloista elintarviketeollisuus kasvoi 6 %, mekaaninen puunjalostus 8 %, tekstiiliteollisuus 19 % ja huonekaluteollisuus 8 %. Palvelusektorin osuus Viron BKT:sta oli noin 65 %. Kaikki palvelusektorin tärkeimmät alat – liikenne, kauppa sekä yritys- ja kiinteistöpalvelut – kasvoivat viime vuonna noin 6 %. Maataloustuotanto kasvoi 5 % ja sen osuus BKT:sta oli vajaat 4 %. Rakennustuotanto lisääntyi vajaat 6 %.

Kuvio 2. Baltian teollisuustuotanto

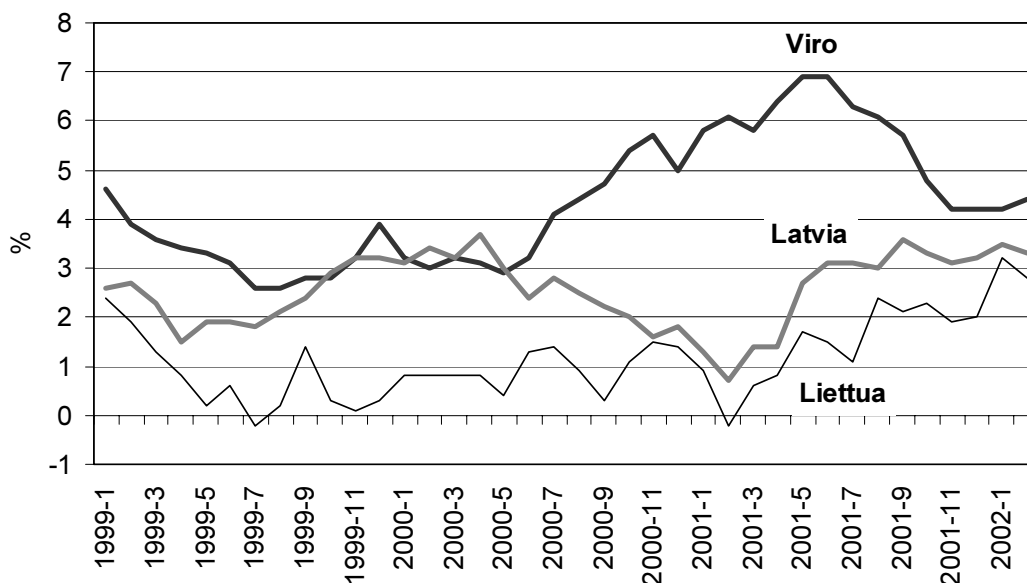
Latvian tehdasteollisuus kasvoi viime vuonna vajaat 10 %. Kasvuvauhti hidastui kuitenkin selvästi viime vuoden lopulla ja on tämän vuoden ensimmäisinä kuukausina pysynyt hitaana. Viime vuonna maan tärkeimmistä tuotannonaloista elintarvike- ja tekstiiliteollisuus piristivät vuoden loppua kohti, kun taas mekaanisen puunjalostuksen kasvu hidastui. Nopeimmin kasvoi huonekaluteollisuus, jonka tuotanto myynnillä mitattuna kasvoi noin viidenneksen. Tehdasteollisuuden osuus Latvian BKT:sta oli viime vuonna 15 %. Palvelusektorin osuus BKT:sta oli reilut 70 %. Palvelusektorin tärkeimmistä aloista kiinteistö- ja yrityspalvelut kasvoivat 14 % ja kauppa 11 %. Liikenne- ja viestintäsektorin kasvu (10 %) hidastui loppuvuonna, kun satamien ja rautateiden rahdin määrän kasvu hidastui. Latvian maataloustuotanto, jonka osuus BKT:sta oli 3 %, kasvoi viime vuonna 5 % ja rakennustoiminta 6 %.

Liettuan teollisuustuotanto kasvoi viime vuonna ripeästi. Tehdasteollisuuden osuus BKT:sta oli lähes neljännes ja tuotanto lisääntyi 18 %. Myös sähköntuotanto lisääntyi selvästi viennin ansiosta. Tärkeimmän teollisuudenalan, öljynjalostuksen, tuotanto lisääntyi viime vuonna 47 %. Tekstiiliteollisuuden tuotanto kasvoi 16 % sekä liikennevälineiden ja niiden osien valmistus peräti 125 %. Elintarviketeollisuuden tuotanto sen sijaan supistui hieman, kun maataloustuotanto supistui 7 %. Maatalouden osuus Liettuan BKT:sta oli viime vuonna 7 %. Palvelusektorin osuus BKT:sta laski vajaaseen 60 prosenttiin, kun kasvu tärkeimmillä aloilla – kaupassa sekä liikenne- ja viestintäsektorilla – oli hidasta.

Inflaatio alhainen, työttömyys edelleen ongelma

Inflaatio on pysytellyt Baltian maissa viime vuodet melko hitaana (kuvio 3). Viime vuonna inflaatiovauhtia kiihdytti eniten elintarvikkeiden hintojen nousu, joka vuoden alkupuoliskolla johtui eläintuotteiden hintojen kohoamisesta EU-alueella eläintautien vuoksi. Vuoden lopulla hintoja puolestaan nostivat poikkeuksellisen korkeat vihannesten ja hedelmien hinnat. Öljyn hinnan lasku hidasti inflaatiota jälkimmäisellä vuosipuoliskolla.

Kuvio 3. Inflaatio Baltian maissa

Virossa vuoden 2000 kesällä alkanut inflaation kiihtyminen jatkui viime vuoden alkupuoliskolla, kunnes viime heinäkuussa vauhti alkoi jälleen hidastua. Inflaation nousun taustalla oli paitsi kotimaisen kysynnän kasvu, myös euroon sidotun kruunun ulkoisen arvon lasku ja öljyn hinnan nousu. Vuoden lopulla inflaatiovauhti kuitenkin hidastui, kun öljyn hinta laski ja kotimaisen kysynnän kasvu hidastui. Joulukuussa kuluttajahinnat olivat 4,2 % korkeammat kuin vuotta aiemmin. Latvian inflaatiovauhti kiihtyi viime vuoden aikana hieman kotimaisen kysynnän lisääntyessä. Joulukuussa Latvian kuluttajahinnat olivat 3,2 % korkeammalla kuin joulukuussa 2000. Eniten nousivat elintarvikkeiden, koulutus- sekä terveydenhoitopalvelujen hinnat. Baltian maista inflaatio on jo useamman vuoden ajan ollut hitainta Liettuassa. Alhaiseen inflaatioon syynä on ollut lähinnä kotimaisen kysynnän hidas elpyminen, kun työttömyys on pysytellyt hyvin korkeana, eikä palkkataso ole juurikaan noussut. Kuluttajahinnat olivat joulukuussa 2,0 % korkeampia kuin vuotta aiemmin. Eniten viime vuonna kallistuivat puhelinmaksut (21 %).

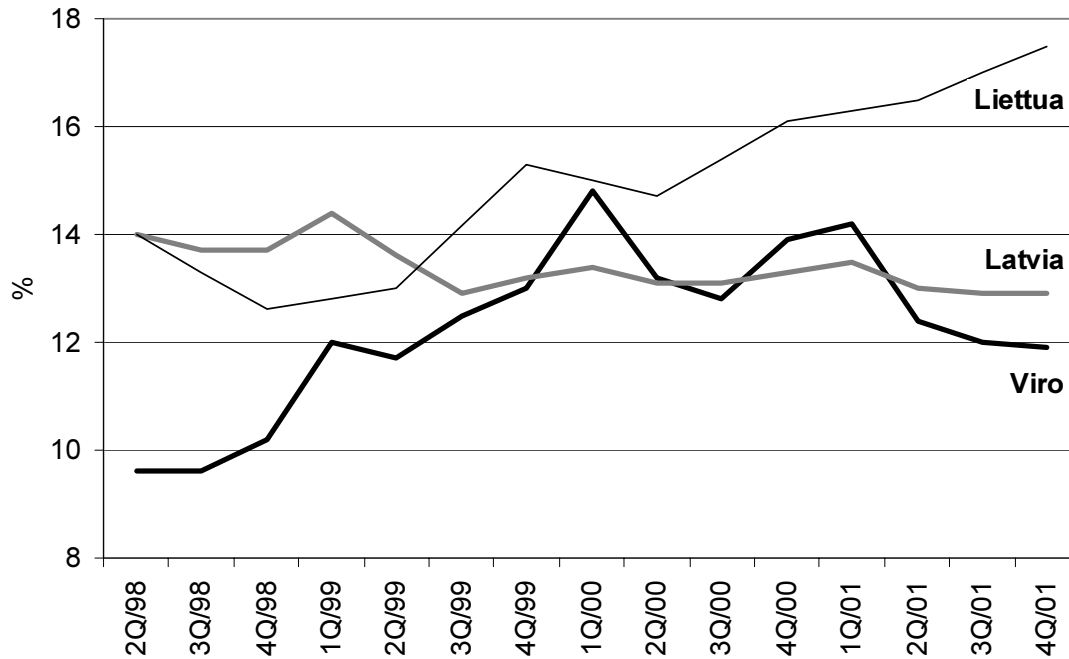
Vuoden 2002 ensimmäisinä kuukausina inflaatio on pysynyt vakaana Virossa ja Latviassa, mutta Liettuassa se laski 1,6 prosenttiin maaliskuussa.

Viime vuosien nopea talouskasvu ei ole vähentänyt työttömyyttä Baltian maissa toivotulla tavalla. Virossa ILO:n suositusten mukaan laskettu työttömyysaste laski viime vuoden viimeisellä neljänneksellä 11,9 prosenttiin ja Latviassa 12,9 prosenttiin. Liettuassa ennestäänkin korkea työttömyys lisääntyi yhä ja oli 17,5 % (kuvio 4).

Työpaikkojen määrä on vähentynyt viime vuosina varsinkin maataloudessa mutta myös teollisuudessa tehokkuusparannusten myötä. Uusia työpaikkoja on syntynyt eniten

palvelusektorille. Työttömyys vaihtelee Baltian maissa selvästi alueittain. Alimmillaan työttömyysaste on pääkaupungeissa ja niiden ympäristöissä, kun taas maaseudulla kärsitään korkeasta työttömyydestä. Yleisintä työttömyys on vähemmän koulutettujen henkilöiden keskuudessa. Rakenteellisesta työttömyydestä kertoo sekä huomattavan suuri pitkäaikaistyöttömien joukko sekä varsinkin Virossa ripeä palkkatason nousu työttömyysasteen säilyessä korkeana.

Kuvio 4. Baltian työttömyysaste (ILO)

Keskimääräinen bruttokuukausipalkka oli viime vuoden viimeisellä neljänneksellä Virossa 5900 kruunua (380 euroa), Latviassa 170 latia (305 euroa) ja Liettuassa 1100 litia (310 euroa). Nimellispalkat nousivat Virossa 11 %, Latviassa 9 % ja Liettuassa vain 1,3 % vuoden takaiseen verrattuna. Korkeimpia palkat ovat rahoitussektorilla.

Keskimääräinen vanhuuseläke oli loka-joulukuussa Virossa 100 euroa, Latviassa 105 euroa ja Liettuassa 90 euroa. Eläkkeet nousivat viime vuonna eniten Virossa (4 %) ja vähiten Liettuassa (1 %).

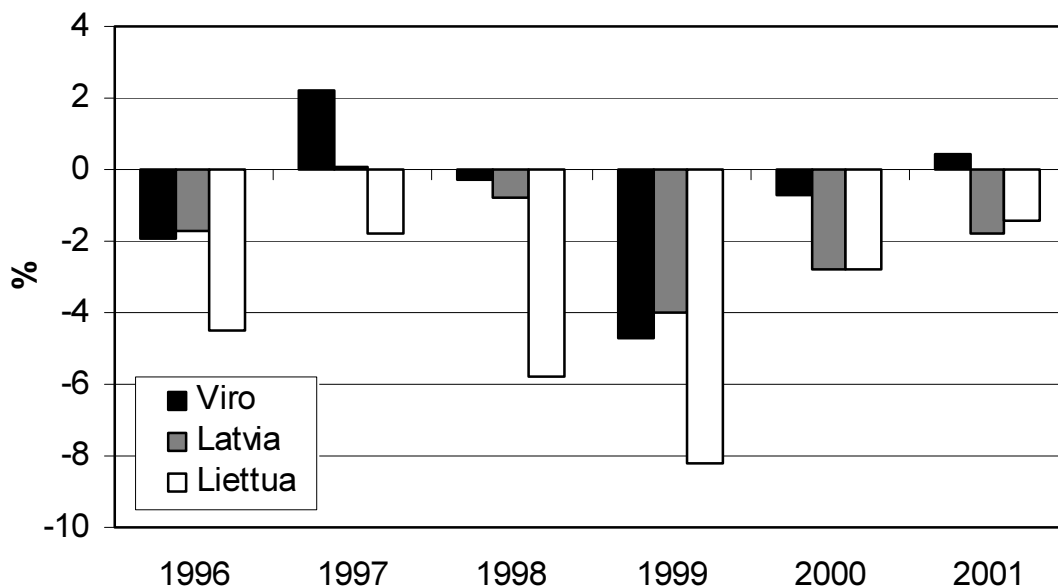
Julkisen talouden vajeet pienenivät viime vuona

Baltian maiden julkisen talouden tasapainot parantuivat viime vuonna selkeästi suotuisan talouskehityksen ansiosta (kuvio 5). Tulevina vuosina lisämenoja Baltian maiden budjetteihin tuovat varsinkin EU- ja NATO-jäsenyyksien tuomat lisäkulut sekä eläkeuudistus.

Viron julkistalous kääntyi viime vuonna ylijäämäiseksi. Julkisen sektorin ylijäämä oli 400 miljoonaa kruunua (25 milj. euroa) eli 0,4 % ennakoidusta BKT:sta. Viron valtionbudjetin ylijäämä kasvoi odotettua suurempien verotulojen ansiosta yli miljardiin kruunuun, mutta kuntien budjetit pysyivät alijäämäisinä. Kuluvalle vuodelle laadittu budjetti on Viron lainsäädännön mukaisesti laadittu tasapainoiseksi.

Latvian julkisen sektorin vaje supistui viime vuonna 87 miljoonaan latiin (160 milj. euroa) ja oli noin 1,8 % BKT:sta. Vaje ylitti siten hienokseltaan Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) kanssa sovitun maksimirajan, 1,75 % BKT:sta. Kuluvalle vuodelle tehdyn budjetin alijäämä kasvoi 140 miljoonaan latiin eli 2,5 prosenttiin ennakoidusta BKT:sta. Budjettiin liittyi yritysten voittoveron alentaminen vuoden 2002 alussa 22 prosenttiin 25 prosentista. Budjetin menoja lisää ensi lokakuun parlamenttivaalien tuoma poliittinen paine. IMF ei hyväksynyt ensi vuodelle kaavailtua alijäämää, joka selvästi ylitti IMF:n ja Latvian aiemmin sopiman ylärajan vajeelle (1,0 %), ja keskeytti Latvian valmiusluottojärjestelyn vuoden 2002 alussa. IMF:n edustajat vierailivat Latviassa huhtikuussa, jolloin julkisen sektorin tilasta ja valmiusluottojärjestelyn jatkamisesta neuvotellaan uudelleen.

Kuvio 5. Baltian budjettitasapaino, % BKT:sta

Liettuan valtion budjettivaje pieneni viime vuonna, vaikka verotulot jäivätkin odotettua pienemmiksi. Vaje oli ennakkotietojen mukaan 730 miljoonaa litia (210 milj. euroa) eli noin 1,5 % BKT:sta. Liettua ja IMF sopivat viime syksynä koko julkisen sektorin vajeen pitämisestä alle 1,3 prosentissa BKT:sta ja tähän Liettuan viranomaisten mukaan päästiin. Kuluvalle vuodelle vajeen ylärajaksi on sovittu IMF:n kanssa 1,5 % BKT:sta. Liettuan hallitus tukee laajaa verouudistusta, jonka tavoitteena on veropohjan kasvattaminen ja verojärjestelmän yksinkertaistaminen sekä saattaminen EU-vaatimusten tasolle. Uudistus alkoi yritysten voittoveron laskemisella 15 prosenttiin aiemmasta 24 prosentista. Samalla investointeihin käytettävää voittoa, joka aiemmin oli verovapaata, alettiin myös verottaa. Parlamentti hyväksyi uuden arvonlisäverolain kuluvan vuoden maaliskuussa. Uusi laki, joka yhtenäistää Liettuan järjestelmän EU-vaatimusten mukaiseksi ja yksinkertaistaa veroon liittyviä maksu- ja ilmoituskäytäntöjä, astuu voimaan heinäkuun alussa. Yhtenä verouudistuksen osana hallitus tavoittelee tuloveron laskemista nykyisestä 33 prosentista vuoden 2003 alussa.

Baltian maat ovat perinteisesti sopineet julkisen sektorin vajeesta IMF:n kanssa sopimissaan talousohjelmissa, joihin osana kuuluvat myös valmiusluottojärjestelyt. Virossa viime lokakuussa vierailleet IMF:n edustajat totesivat Viron talouskehityksen edenneen niin pitkälle, ettei IMF:n kanssa sovittuja ohjelmia enää katsota tarpeellisiksi. Kaikkiaan

neljästä Viron ja IMF:n sopimasta valmiusluottojärjestelmästä viimeinen solmittiin maaliskuussa 2000. Viro ei kertaakaan nostanut luottoja. Latvia sopi IMF:n kanssa uudesta 42 miljoonan dollarin luotosta ja talousohjelmasta viime huhtikuussa. Kuten edellä todettiin, luottojärjestely kuitenkin keskeytettiin vuoden 2002 alussa, kun IMF ei päässyt Latvian kanssa sopuun julkisen sektorin alijäämästä. Liettualle IMF puolestaan myönsi 110 miljoonan dollarin valmiusluoton viime elokuussa. Latvialla ja Liettualla ei ole aikomusta nostaa valmiusluottoja, vaan järjestelyn tarkoituksena on saada tukea maan talouspolitiikalle.

Baltian maiden julkisen sektorin velan määrä on edelleen alhainen. Viron valtion velka väheni viime vuoden aikana ja sen osuus BKT:sta oli vuoden lopussa alle 3 % BKT:sta. Latvian valtion velka oli vuoden lopussa alle 15 % BKT:sta, vaikka se kasvoikin marraskuussa, kun valtio laski liikkeeseen 200 miljoonan euron suuruisen joukkovelkakirjalainan. Liettuan valtion velka kasvoi viime vuonna hieman ja oli vuoden lopussa noin neljännes maan BKT:sta.

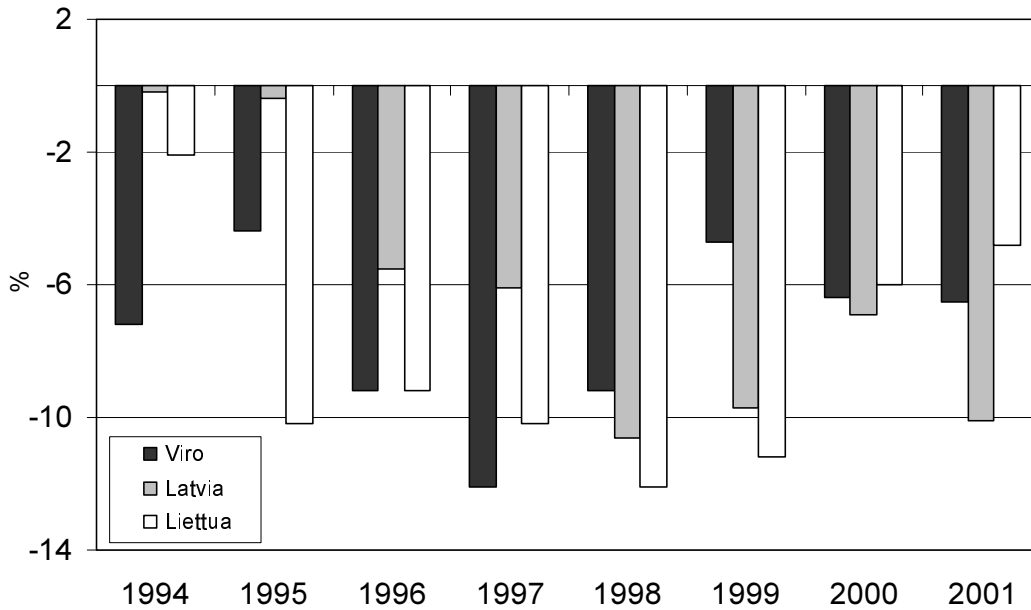
Viron ja Liettuan vaihtotaseen vajeet pienenevät, Latvian vaje kasvoi

Baltian maiden yksi suurimmista ongelmista on viime vuosina ollut vaihtotaseen suuri alijäämä (kuvio 6). Epätasapaino on johtunut lähinnä suuresta kauppataaseen alijäämästä. Viime vuoden loppupuolella Baltian maiden vienti kärsi Länsi-Eurooppaan iskeneestä taantumasta (kuvio 7). Liettua ja Latvia onnistuivat kuitenkin suuntaamaan vientiään uudelleen Venäjälle ja muihin IVY-maihin. Viron vientiä Venäjälle vaikeuttaa se, ettei Venäjä ole myöntänyt Virolle suosituimmuusasemaa ja Venäjälle viedyt virolaiset tuotteet kohtaavat kaksinkertaiset tullit. Vaikka maiden virkamiehet sopivat viime vuoden huhtikuussa kauppa- ja yhteistyösopimuksesta, joka poistaisi kaksinkertaiset tullit virolaistuotteilta, ei sopimusta ole ratifioitu.

Baltian maiden palvelutase on yleensä ollut ylijäämäinen lähinnä kuljetussektorin ansiosta. Viime vuonna sektori hyötyi Venäjän suotuisasta talouskehityksestä. Elokuussa Venäjä alkoi kuitenkin suosia kotisatamiaan korottamalla ulkomaisiin satamiin kuljetettavien tuotteiden rautatiekuljetusmaksuja. Tämä näkyi Baltian satamissa rahdin kasvun hidastumisena. Vuoden vaihteessa avattiin Venäjälle uusi Primorskin öljyterminaali. Kilpailun lisääntyminen on vuoden ensimmäisinä kuukausina näkynyt Latvian Ventspilsin kautta kuljetettavan öljyn määrä vähentymisenä.

Viron vaihtotaseen vaje oli viime vuonna 6,5 % BKT:sta, eli edellisvuoden tasolla. Viron kauppataase oli edelleen selvästi alijäämäinen. Viron vienti kärsi viime vuoden jälkimmäisellä puoliskolla tärkeimpien kauppakumppaneidensa, Suomen ja Ruotsin, kysynnän vähenemisestä. Heinäkuussa alkanut viennin supistuminen on jatkunut yhä kuluvan vuoden ensimmäisinä kuukausina. Eniten on vähentynyt Virossa alihankintana valmistettavien tuotteiden, kuten matkapuhelimien, vienti. Menestyksekkään alkuvuoden ansiosta koko vuoden 2001 vienti kuitenkin kasvoi 7 %. Tärkeimpiä vientituotteita olivat koneet ja laitteet, puu ja puutuotteet sekä tekstiilit. EU-maiden osuus viennistä supistui vajaan 70 prosenttiin, kun taas Venäjän ja muiden IVY-maiden osuus hieman nousi reiluun 4 prosenttiin. Myös tuonti väheni loppuvuonna, kun komponenttien kysyntä Virossa laski. Koko vuonna tuonti kasvoi 4 %. Palvelutaseen ylijäämä kasvoi kuljetus- ja matkailusektorien ansiosta. Vaihtotaseen alijäämää lisäsivät myös ripeästi kasvaneet tuotannontekijäkorvaukset, joita maksettiin Virossa ulkomaille lähinnä suorien ulkomaisten investointien tuottoina.

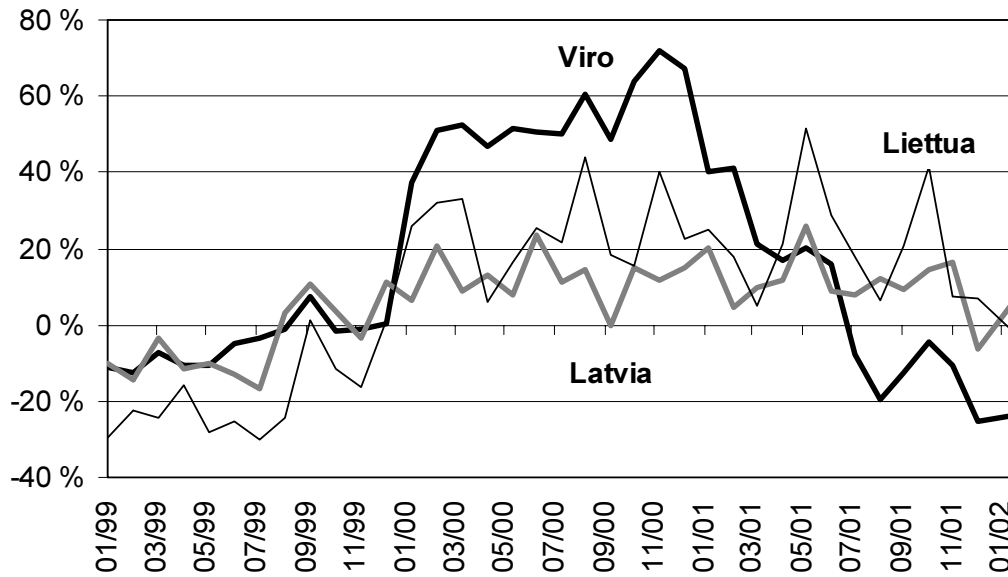
Kuvio 6. Baltian maiden vaihtotaseen vajeet, % BKT:sta

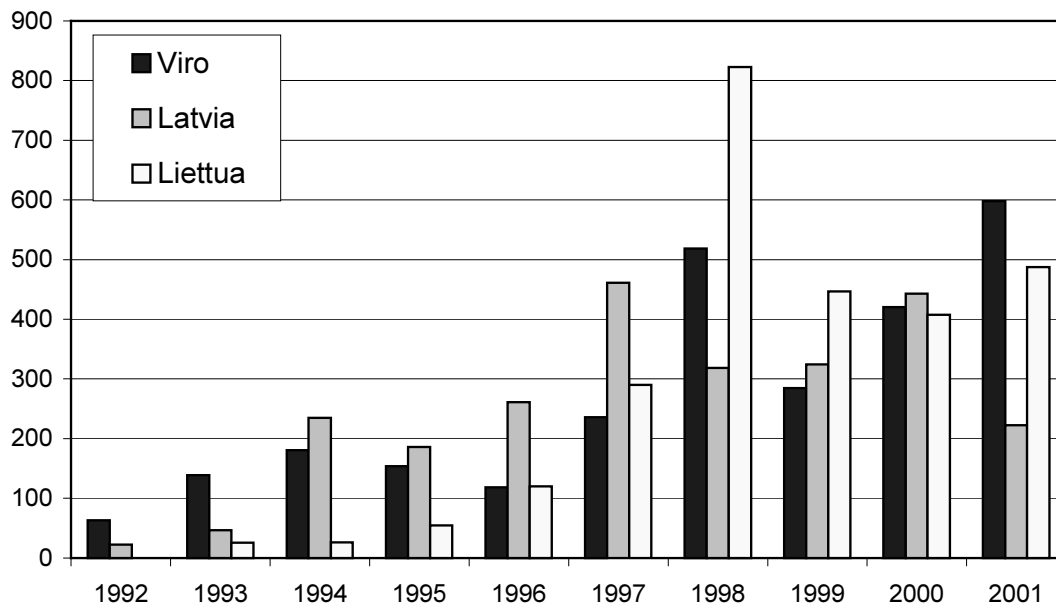
Latvian vaihtotaseen vaje kasvoi viime vuonna 10,1 prosenttiin BKT:sta. Suuri vaje johtui pääosin kauppataaseen vajeesta, joka kasvoi, kun tuonti lisääntyi (18 %) vientiä (12 %) nopeammin. Tuontia kasvatti vahva kotimainen kulutus ja suuret investointihankkeet, kuten suurvarustamo LASCON alushankinnat. Vienti Länsi-Eurooppaan puolestaan kärsi kysynnän kasvun hiipumisesta, vaikkakin Latvia paikkasi sitä lisäämällä vientiä Venäjälle. Latvian tärkeimmän vientituoteryhmän – puun ja puutuotteiden – vienti ei juurikaan viime vuonna lisääntynyt. Muista tärkeistä vienninaloista tekstiilituotteiden vienti kasvoi 14 %, koneiden ja laitteiden vienti 29 %, kemiantuotteiden vienti 11 % ja metallituotteiden vienti 6 %. Latvian viennistä 61 % suuntautui EU-maihin ja IVY maiden osuus viennistä kasvoi yli 10 prosenttiin. Eniten Venäjän viennin 55 prosentin kasvusta hyötyi elintarviketeollisuus. Latvialle tärkeä kuljetussektori hyötyi viime vuonna Venäjän suotuisasta talouskehityksestä ja sen mukanaan tuomista kasvaneista transito-kuljetuksista. Varsinkin öljykuljetukset lisääntyivät viime vuonna selvästi. Latvian palvelusektorin ylijäämä kasvoikin viime vuonna.

Liettua tuli viimeisenä Baltian maana Maailman kauppajärjestön WTO:n jäsen viime kesänä. Liettuan vaihtotaseen vaje kutistui viime vuonna 4,8 prosenttiin BKT:sta. Vaihtotaseen vajetta pienensi varsinkin vahvasti kasvanut (21 %) vienti. Liettua onnistui kasvattamaan vientiään Itä-Euroopan maihin, kun kysyntä Länsi-Euroopassa väheni. Venäjälle, jonne Liettuan viennistä suuntautui viime vuonna 11 %, lisääntyi varsinkin koneiden ja laitteiden, liikennevälineiden ja niiden osien sekä elintarvikkeiden vienti. Sähköä vietiin ennätysmäärä Puolaan, Valko-Venäjälle ja Viroon. Sähkönviennin kasvu on kulu- van vuoden ensimmäisinä kuukausina jatkunut ja vientiä on lisätty mm. Kaliningradiin. Liettuan tärkeimmän vientituotteen, jalostetun öljyn, vienti lisääntyi 34 % vuonna 2001. Öljystä suurin osa viedään EU-maihin, jonne Liettuan viennistä on viime vuosina suuntautunut hieman alle puolet. Maan tärkein kauppakumppani oli viime vuonna Iso-Britannia, jonne Liettua vie lähinnä öljyä. Tuonti Liettuaan kasvoi viime vuonna 15 %. Palvelusektorin ylijäämä kasvoi viime vuonna mm. liikennesektorin ansiosta.

Kuvio 7. Baltian maiden viennin kasvuvauhti edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna, %

Kuvio 8. Suorat sijoitukset Baltiaan, milj.

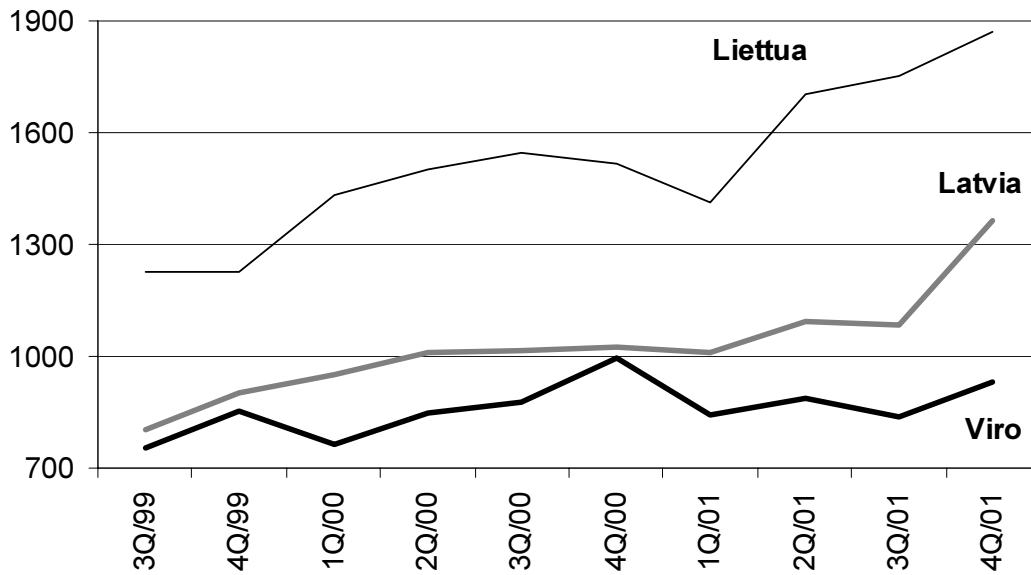
Baltian maat ovat perinteisesti rahoittaneet suuren osan vaihtotaseen vajeistaan suorilla ulkomaisilla sijoituksilla, ja niin tapahtui myös viime vuonna. Viroon sijoituksia virtasi ennätysmäärä, 9,4 miljardin kruunua (600 milj. euroa) (kuvio 8). Merkittävä osa sijoituksista oli uudelleensijoitettuja voittoja. Eniten investointeja virtasi Suomesta ja Ruotsista. Pääosa sijoituksista meni rahoitussektorille, kunnallistekniikkaan, tehdasteollisuuteen ja kaupan alalle. Virosta tehtiin myös ennätysmäärä sijoituksia ulkomaille, lähinnä Baltian maihin, kun kansainväliset yritykset levittivät toimintaansa Virosta Latviaan ja Liettuaan. Sijoitusten nettovirta kattoi Viron vaihtotaseen vajeen lähes kokonaan. Latviaan tehtiin suoria sijoituksia viime vuonna 130 miljoonan litin (220 milj. euroa) arvosta. Nettosijoitukset kattoivat maan vaihtotaseen vajeesta vain 26 %. Sijoitusten vähyys johtui mm. monien yksityistämishankkeiden viivästyisestä. Tänä vuonna Latvia uskoo saavansa suuria yksityistämishankkeita päätökseen ja sitä kautta myös lisää ulkomaisia suoria sijoituksia. Liettuaan suoria sijoituksia tehtiin viime vuonna 1,8 miljardin litin (500 milj. euroa) arvosta. Suurimmat sijoitukset liittyivät suurvarustamo LISCON ja Taupomasis Bankasin (Säästöpankki) yksityistämisiin. Suorat sijoitukset kattoivat Liettuan vaihtotaseen vajeesta vajaat 80 %.

Liettua sitoi litinsä euroon helmikuussa 2002

Baltian maat ovat säilyttäneet kiinteiden valuuttakurssien politiikkansa 1990-luvun alkupuolelta lähtien. Viron kruunu sidottiin alun perin Saksan markkaan, josta kiinnitys siirtyi automaattisesti euroon. Viron tavoitteena on pitää kurssisidoksensa muuttumattomana siihen asti, kunnes maa EU-jäsenyyden toteuduttua aikanaan tulee rahaliiton jäseneksi. Latvian lati on ollut sidottuna vuodesta 1994 lähtien SDR-valuuttakoriin. Maan keskuspankki on toistuvasti ilmaissut tyytyväisyytensä nykyiseen sidokseen ja kertonut sen vastaavan hyvin Latvian ulkomaankaupan rakennetta. Latvian keskuspankki on myös ilmoittanut, että sidos tullaan säilyttämään EU-jäsenyyteen asti. Liettua vaihtoi litin sidoksen kuluvan vuoden helmikuun alussa dollarista euroon. Vaihdoksen taustalla oli Liettuan yhä tiiviimmät taloudelliset suhteet EU-maihin ja halu vähentää kurssivaihtelusta aiheutuvia hankaluuksia Liettuan viennille. Litin uudelleensitomista valmisteltiin huolellisesti pitkin viime vuotta ja maan keskuspankin suunnitelmien mukaisesti uudelleensidonta tapahtui Euroopan Keskuspankin ilmoittamalla virallisella kurssilla ja spekulatio rahoitusmarkkinoilla jäi vähäiseksi. Korkotasoa nousi hieman tammi-helmikuun vaihteessa, mutta palautui pian entiselle tasolle.

Viron keskuspankin kulta- ja valuuttavaranto oli viime vuoden lopussa 930 miljoonaa euroa eli 6 % pienempi kuin vuotta aiemmin (kuvio 9). Varannon pieneneminen johtui keskuspankin uusista ohjeista, joiden mukaan luottolaitokset ovat vuoden 2001 alusta voineet sijoittaa neljäsosan varannoistaan euromääräisiin, korkean luottoluokituksen arvopapereihin. Viron varanto kattaa noin kahden kuukauden tavaroiden ja palvelujen tuonnin. Latvian kulta- ja valuuttavaranto oli vuoden 2001 lopussa arvoltaan 1,4 miljardia euroa eli kolmasosan suurempi kuin vuotta aiemmin. Varanto kattaa yli 3 kuukauden tavaroiden ja palvelujen tuonnin Latviaan. Liettuan varannon arvo oli viime vuoden lopussa 1,9 miljardia euroa, eli 23 % enemmän kuin vuosi sitten. Se kattaa noin 3 kuukauden tavaroiden ja palvelujen tuonnin Liettuaan.

Kuvio 9. Kulta- ja valuuttavarannot, milj.

Lainananto kasvoi viime vuonna ripeästi

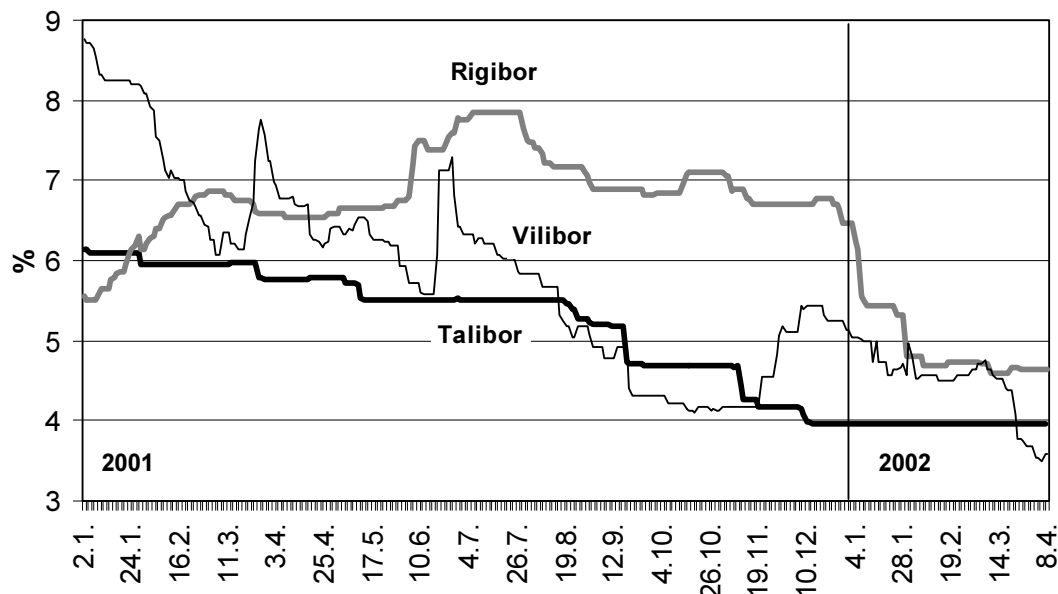
Pankkien lainananto kasvoi viime vuonna erittäin voimakkaasti Latviassa ja Virossa. Liettuassa lainanannon kasvu kiihtyi vasta vuoden lopulla. Vaikka Baltian maiden lainakannat ovatkin kansainvälisessä vertailussa edelleen melko pieniä, on erittäin nopeaa lainojen määrän kasvua seurattava tarkasti. Virossa lainakanta oli vuoden lopussa 40,7 miljardia kruunua (2,6 mrd. euroa), Latviassa 1,6 miljardia latia (2,9 mrd. euroa) ja Liettuassa 9,5 miljardia litiä (2,8 mrd. euroa). Virossa lainojen määrä kasvoi viime vuonna 19 %, Latviassa peräti 51 % ja Liettuassa 12 %.

Myös pankkien taseet kasvoivat. Viime vuoden lopussa pankkijärjestelmän konsolidoitu tase oli Virossa 68,4 miljardia kruunua (4,4 miljardia euroa), Latviassa 3,5 miljardia latia (6,2 miljardia euroa) ja Liettuassa 15,2 miljardia litiä (4,3 miljardia euroa).

Korkotaso laski viime vuonna tasaisesti Virossa. Viron korkotason muutokset heijastivat melko tiiviisti muutoksia euro-alueen koroissa. Latvian korkoja nosti koko viime vuoden ensimmäisen puoliskon ajan suuri kysyntä lainoista. Kysynnän kuitenkin rauhoittua loppuvuonna myös korkotaso on laskenut selvästi. Eniten viime vuonna laskivat Liettuan korot. Hyppäyksen korkotasoon toi viime kesänä hallituskriisi. Viime vuoden lopulla korot nousivat luottojen kysynnän kasvaessa ja kuluvan vuoden tammi-helmikuun vaihteessa korkoja nosti parin päivän ajan litin kiinteän sidonnan vaihdos dollarista euroon (kuvio 10).

Viime vuonna pankkien lukumäärä pysyi ennallaan Virossa ja Latviassa. Virossa toimi vuoden 2001 lopussa seitsemän pankkia, jos Meritan sivukonttori lasketaan mukaan. Sen lisäksi maassa oli kuuden ulkomaisen pankin edustustot. Maan suurin pankki oli edelleen ruotsalaisen Swedbankin pääosin omistama Hansapank.

Kuvio 10. Baltian maiden 3 kuukauden korot.

Latviassa toimii parhaillaan 22 pankkia, sekä Nordean sivukonttori. Ulkomaalaisten omistusosuus Latvian pankeista on vajaat 70 % ja 12 pankissa ulkomaalaisten hallussa on enemmistöosuus osakkeista. Latvian valtion hallussa on enää alle 4 % pankkien omistuksesta. Se omistaa yhden keskikokoisen pankin (Latvijas Hipostekus un zemes banka) sekä 32 prosentin omistusosuuden Latvijas Krajbankasta (Säästöpankki). Rahoitusalaa valvoo Latviassa uusi rahoitusvalvontavirasto, joka aloitti toimintansa viime heinäkuun alussa. Aiemmin eri organisaatioissa toimineet pankki-, vakuutus- ja arvopaperialaa valvovat viranomaiset yhdistettiin valvontavirastoon, joka on poliittisesti riippumaton.

Liettuaassa oli viime vuoden lopussa yhdeksän pankkia, neljä ulkomaisen pankin haarakonttoria sekä viisi ulkomaisen pankin edustustoa. Saksalaispankki Vereins- und Westbank AG perusti Liettuaan viime vuoden tammikuussa haarakonttorin. Kun Liettuan valtio myi Säästöpankin virolaiselle Hansapankille viime keväänä, Hansabankas fuusioitui Liettuan Säästöpankin kanssa ja syntyi AB Bank Hansa-LTB. Kuluvan vuoden alussa Liettuan hallitus sopi omistusosuutensa myynnistä Zeme Ukio Bankasista (Maatalouspankki) saksalaiselle Nord/LB:lle ja luopui näin pankkiomistuksistaan.

Kansainvälinen yhteistyö Baltian pörssien piristysruiskeena

Baltian pörssit ovat edelleen pieniä ja osakkeilla tehtävä kauppa on melko vähäistä. Viime vuoden lopussa Tallinnan pörssin osakkeiden markkina-arvo oli 26 miljardia kruunua (1,7 mrd. euroa), Riian pörssin osakkeiden arvo 434 miljoonaa latia (780 milj. euroa) ja Vilnan pörssin osakkeiden markkina-arvo 4,8 miljardia litia (1,3 mrd euroa). Päivävaihto oli Tallinnassa noin miljoona euroa, Latviassa 700.000 euroa ja Vilnassa hieman alle miljoona euroa.

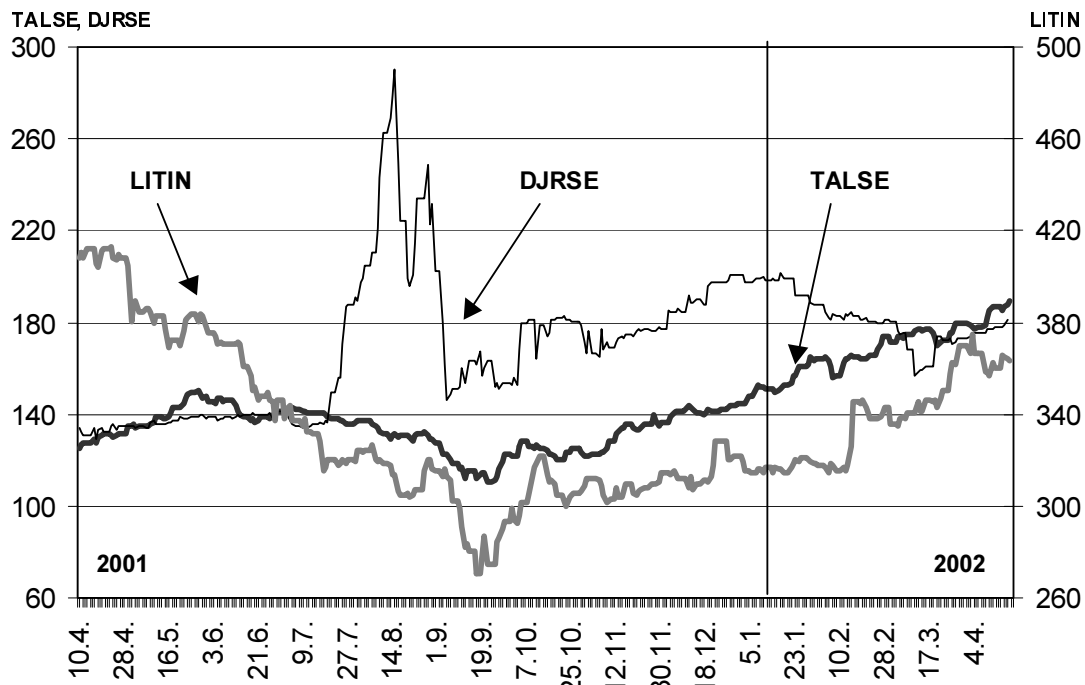
Kansainvälisen yhteistyön muiden pörssien kanssa uskotaan lisäävän mielenkiintoa Baltian maiden osakkeisiin myös ulkomaisten sijoittajien keskuudessa. Viime vuoden keväällä Helsingin pörssin emoyhtiö HEX-konserni osti enemmistöosuuden Tallinnan pörssistä. Osana tiiviimpää yhteistyötä Tallinnan pörssi siirtyi Helsingin pörssin kaupankäyn-

tijärjestelmään kuuluvan vuoden helmikuussa. Virolaisosakkeista käydään nyt kauppaa euroissa ja virolaisten välittäjien lisäksi kauppaa voivat käydä Tallinnan pörssin jäseneksi liittyneet HEX-välittäjät. Maaliskuussa 2002 HEX teki ostotarjouksen myös Riian pörssistä. Toteutuessaan kauppa luo Latviaan arvopaperipörssistä ja –keskuksesta muodostuvan konsernin Suomen ja Viron mallia seuraten.

Myös käynnissä olevan eläkeuudistuksen uskotaan tulevaisuudessa piristävän Baltian maiden osakemarkkinoita. Kaikki Baltian maat ovat päättäneet korvata neuvostoaikaisen järjestelmän, jossa palkansaajat maksavat nykyisten eläkeläisten edut, ns. kolmen pilarin järjestelmällä. Uudessa mallissa nykyinen järjestelmä kutistuu ja sen rinnalle tulee pakollinen eläkevakuutusjärjestelmä. Kolmantena pilarina järjestelmässä toimii vapaaehtoinen eläkevakuutus. Järjestelmä otettiin Baltian maista käyttöön ensimmäisenä Latviassa. Viron parlamentti hyväksyi lain uudesta järjestelmästä viime syksynä ja se astuu voimaan ensi heinäkuussa. Liettuassa uutta lainsäädäntöä pakollisesta eläkevakuutuksesta ei vielä ole olemassa. Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen maksaminen ei ole toistaiseksi ollut Baltian maissa suosittua.

Viime vuonna osakekurssit kehittyivät Baltian maissa varsin epäyhtenäisesti (kuvio 11). Tallinnan pörssissä osakkeiden hinnat olivat vuoden lopussa lähes samalla tasolla kuin vuoden alussa, TALSE-indeksi nousi vuoden aikana vajaat 5 %. Riian pörssin DJRSE-indeksi nousi viime vuoden aikana peräti 44 %. Elokuussa kurssit olivat selvästi korkeammalla, kun Latvijassa Gazen osakkeiden myynti korkeaan hintaan nosti indeksiä. Vilnan LITIN-indeksi laski vuoden 2001 aikana lähes yhtäjaksoisesti ja oli vuoden lopussa 30 % vuoden alun tasoa alempana.

Kuvio 11. Baltian pörssi-indeksit

Yksityistäminen pian loppusuoralla

Yksityistäminen on edennyt Baltian maissa lähes loppusuoralle. Teollisuuslaitosten yksityistäminen on Virossa jo päättynyt ja on Latviassa ja Liettuaassakin melkein lopussa. Sen sijaan suuria infrastruktuuriyrityksiä on Baltian maissa edelleen yksityistämättä. Yksityistämishankkeiden vähentyessä Viro sulki yksityistämismyraston marraskuun alussa ja viiraston jäljiltä jääneet työt siirrettiin valtiovarainministeriön hoitoon. Viime vuoden huhtikuussa Viro myi rahtiliikennettä hoitavan rautatieyhtiö **Eesti Raudteen** monien vaiheiden jälkeen Baltic Rail Service –konsortiolle. Konsortion muodostavat virolaiset, yhdysvaltalaiset ja brittiläiset yritykset. Myös vuoden 2000 marraskuussa allekirjoitettu sopimus Viron sisäisestä matkustajaliikenteestä vastaavan **Edelraudteen** myynnistä vahvistettiin elokuun alussa. Edelraudteen ostaja on GB Railways Eesti AS, jonka omistavat kaksi virolaista liikemiestä ja brittiläinen GB Railways. Sopimuksen vahvistamista viivyttivät erimielisyydet aiempien lainaerien maksusta ja infrastruktuurin käytöstä perittävistä maksuista. Mart Laarin hallitus päätti juuri ennen eroamistaan kuluvan vuoden tammikuussa keskeyttää **Narvan kahden voimalaitoksen** myynnin amerikkalaiselle NRG Energylle. Kesällä 2000 tehtyä sopimusta, jolla 49 % osakkeista myytiin NRG Energylle, on vastustettu useilta tahoilta ja sen edullisuutta Viron taloudelle on kyseenalaistettu. Kaupan yhtenä ehtona oli rahoituksen löytäminen voimaloiden uudistustyöhön. Kun NRG Energy ei onnistunut lopullisesti päättämään viime syyskuussa neuvoteltua alustavaa rahoitussopimusta kolmen kansainvälisen investointipankin kanssa, päätti Viron hallitus voimaloiden myynnin keskeyttämisestä. Päätöksiä Narvan voimaloiden uudistustöistä tai mahdollisesta yksityistämisestä ei ole tehty.

Latvian yksityistämistoimet ovat saaneet vauhtia sen jälkeen, kun Maailmanpankki päätti viime toukokuussa viivyttää rakennesopeutusluoton toisen 40 miljoonan dollarin erän maksua Latvialle. Viivyttämisen yhtenä syynä oli yksityistämistoimien hidas eteneminen. Latvian hallituksen optimisten tavoite on myydä jäljellä olevat suuret valtion omistamat yhtiöt vielä vuoden 2002 kuluessa. Kaasuyhtiö **Latvijas Gazen** yksityistäminen saatiin päätökseen, kun valtio huutokauppasi jäljellä olleesta 8 prosentin omistusosuudesta ensin viime heinäkuussa 2 prosentin osuuden ja elokuussa 3 prosentin osuuden Riian pörssissä. Loput 3 % myytiin kuluvan vuoden alussa yksityistämiskuponkeja vastaan. Monopoliasemassa olevan kaasuyhtiön suurimmat omistajat ovat venäläinen Gazprom (omistusosuus 25 %), Floridaan rekisteröity Itera (24 %) sekä saksalaiset Ruhrgas (26 %) ja E.ON (17 %). Maailman suurimpiin öljyn kuljettajiin kuuluvan varustamo **LASCO**n yksityistäminen epäonnistui neljännen kerran viime huhtikuussa, kun kumpikaan alustavan tarjouksen jättäneistä yrityksistä ei maksanut huutokauppaa varten vaadittua käsirahaa määräaikaan mennessä. Kuluvan vuoden tammikuussa yksityistämismyrasto asetti kuitenkin uudet ehdot varustamon myynnille. Tällä kertaa ei yritetä kaupata varustamon enemmistö-osakkuutta yksittäiselle strategiselle sijoittajalle, vaan 51 % LASCO:n osakkeista huutokaupataan Riian pörssissä. Huutokauppa on tarkoitus pitää kesäkuussa. Huhtikuussa saatiin päätökseen jo yksityistämiskuponkeja vastaan alettu myynti, jossa myytiin 32 prosentin omistusosuus varustamosta. LASCO:n osakkeista on tarkoitus siirtää eläkerahastoon 10 % ja varustamon entisille ja nykyisille työntekijöille kaupataan 6 % yhtiön osakkeista. Latvian hallitus odottaa saavansa LASCO:n myynnistä noin 110 miljoonaa latia (190 milj. euroa). Alustavasti on sovittu myös valtion omistaman 39 prosentin omistusosuuden myynnistä öljyterminaali **Ventspils Naftasta**. Valtion omistaman 51 prosentin omistusosuuden myynti puhelinyhtiö **Lattelekommis**sa on viivästynyt kiistaan Lattelekomin toisen omistajan, Tiltsin (Soneran omistama holding-yhtiö), kanssa monopolisäännöistä. Kun kauppa Soneran 49 prosentin omistusosuudesta vuonna 1994 tehtiin, sovittiin Lattelekomin monopoliaseman jatkuvan vuoteen 2013 asti. Viime vuonna Latvian parlamentin hyväksymä

uusi tietoliikennelaki avaa alan vapaalle kilpailulle EU- ja WTO-säännösten mukaisesti jo vuoden 2003 alusta. Kun neuvottelut korvauksista Soneralle eivät johtaneet tulokseen, vietiin asia välitystuomioistuimeen, jossa sitä yhä käsitellään. Parlamentti päätti jäädyttää energiayhtiö **Latvenergon** myynnin elokuussa 2000. Viimeisimpien arvioiden mukaan yhtiön myyntiin palataan vasta uuden eduskunnan myötä eli aikaisintaan ensi syksynä. Latvian valtion omistusosuus **Krajbankassa** myydään todennäköisesti viimeisimpien joukossa, sillä pankki hallinnoi 95 % Latvian yksityistämiskuponkitileistä, eikä Latvian hallitus siitä syystä halua luopua osuudestaan pankissa ennen kuin yksityistämiskupongit on käytetty.

Pitkään kiistelty liettualaisen varustamo **LISCO**n yksityistäminen toteutui vihdoinkin viime keväänä, kun Liettuan valtio myi varustamon tanskalaiselle DFDS Tor Linelle. Kauppahinta oli 47,6 miljoonaa dollaria, minkä lisäksi tanskalaisyhtiö sitoutui investoimaan LISCOon 60 miljoonaa dollaria seuraavien kolmen vuoden aikana. Kauppahinta ja investointien määrä olivat odotettua alhaisemmat, sillä osa varustamon toiminnasta jäi yhä Liettuan valtion haltuun. Liettua valtio on nyt myynyt myös kaksi viimeistä omistamaansa pankkia. Viime huhtikuussa Liettuan hallitus ja virolainen Hansapank sopivat **Taupomasis Bankasin** mynnistä Hansapankin liettualaiselle tytäryhtiölle. Hansapank maksoi 91 prosentin omistusosuudesta Taupomasis Bankasissa 150 miljoonaa litiä ja sitoutui investoimaan pankkiin 150 miljoonaa litiä seuraavien vuosien aikana. Hansapankin pääomistaja on ruotsalainen Swedbank. Kuluvan vuoden aikana Liettuan valtio on sopinut 76 prosentin omistusosuutensa mynnistä **Zeme Ukio Bankasista** saksalaiselle Nord/LB:lle. Kauppahinta on 71 miljoonaa litiä (21 milj. euroa). Lisäksi Nord/LB on sitoutunut investoimaan pankkiin 65 miljoonaa litiä. Maailmanpankki päätti viime kesän alussa viivyttää rakennesopeutusluoton maksua myös Liettualle, kun pankki oli tyytymätön Liettuan energia- ja maataloussektorin hitaasti edenneeseen uudistamiseen. Viime vuoden lopulla Liettua kuitenkin eteni energiasektorin uudistustyössään melko mallikkaasti. Vuoden lopussa energiayhtiö **Lietuvos Energija** jaettiin viiteen eri yhtiöön sähkömarkkinoiden vapauttamiseksi ja EU:n energiasektorille asettamien vaatimusten täyttämiseksi. Jakamisesta syntyneet uudet yhtiöt on tarkoitus yksityistää mahdollisimman pian. Myös kaasuyhtiö **Lietuvos Dujosin** yksityistämisessä on edistytty. Liettuan hallitus päätti lokakuussa, että yhtiöstä myydään ensin 34 % länsimaiselle strategiselle sijoittajalle. Helmikuun määräaikaan mennessä vain saksalaisyhtiöiden Ruhrgasin ja E.ON Energien muodostama yhteenlittymä jätti tarjouksen kaasuyhtiöstä. Huhtikuun alussa Liettuan yksityistämismääräaikaiset hyväksyivät saksalaisyhtiöiden tarjouksen Lietuvos Dujosista, mutta kauppa odottaa yhä Liettuan hallituksen hyväksyntää. Sijoittajan selvittyä toinen 34 prosentin omistusosuus Lietuvos Dujosista kaupataan venäläiselle kaasuntoimittajalle. Lentoyhtiö **Lietuvos Avialinjosin** yksityistämisestä ei ole vielä tehty päätöstä.

Liettuaan ja Viroon uudet hallitukset

Viro sai viime syksynä uuden presidentin, kun presidentti Lennart **Meren** virkakausi päättyi. Parlamentissa kukaan ehdokkaista ei saanut 2/3 määräenemmistöä taakseen ja valinta siirtyi valitsijamieskokoukselle. Kokous valitsi Viron presidentiksi seuraavaksi 5-vuotiskaudeksi Arnold **Rüütelin**. Oppositio puolue Kansanliiton ehdokas Arnold Rüütel (73) on maa- ja metsätieteiden tohtori. Hän toimi aikanaan Viron sosialistisen neuvostotasavallan korkeimman neuvoston puheenjohtajana vuosina 1983-1990 ja itsenäistyneen Viron tasavallan korkeimman neuvoston puheenjohtajana vuosina 1990-1992. Viron perustuslain mukaan presidentin tehtävä on lähinnä symbolinen ja edustuksellinen.

Viron hallitus vaihtui kuluvan vuoden alussa. Viron lainsäädännön mukaisesti Mart **Laarin** ero pääministerin tehtävistä tammikuun alussa merkitsi koko maaliskuusta 1999 lähtien toimineen koalitionhallituksen eroamista. Laarin mukaan ero johtui Laarin Isänmaaliiton ja Maltillisten erimielisyyksistä kolmannen hallituspuolueen, Reformipuolueen, kanssa. Reformipuolue muodosti joulukuussa Tallinnan kaupunginhallituksen yhdessä suurimman oppositiopuolueen, Keskustapuolueen, kanssa. Uuden hallituksen muodostaa Reformipuolue yhdessä Keskustapuolueen kanssa. Uusi pääministeri, Reformipuolueen puheenjohtaja Siim Kallas, toimi Laarin hallituksen valtiovarainministerinä. Uusi hallitus aikoo seurata edeltäjänsä linjoilla säilyttäen ennallaan talouspolitiikan tärkeimmät linjaukset sekä ulkopolitiikan tavoitteet, EU- ja NATO-jäsenyydet. Viron seuraavat parlamenttivaalit käydään vuonna 2003 ja ensi lokakuussa vuorossa on paikallisvaalit.

Latviassa pidettiin viime maaliskuussa paikallisvaalit, joissa vasemmistopuolueet saivat useimmissa vaalipiireissä enemmän ääniä kuin maan hallitusvastuussa olevat keskusta-oikeistolaiset puolueet. Latvian poliittinen piiri valmistautuu kuitenkin jo ensi lokakuun parlamenttivaaleihin. Keskuspankin pääjohtaja Einars **Repse** erosi tehtävistään marraskuun lopussa siirtyäkseen politiikkaan. Repse on perustanut Uusi Aika –nimisen oikeistopuolueen, joka on mielipidetiedusteluissa noussut jo yhdeksi Latvian suurimmista puolueista. Vuodesta 1991 Latvian keskuspankkia johtaneen Repsen seuraajaksi valittiin keskuspankin varapääjohtajana toiminut Ilmars **Rimsevics**.

Liettuan hallitus vaihtui viime kesänä, kun Rolandas **Paksasin** johtama koalitionhallitus hajosi kiisteltyään kuukausia energiasektorin yksityistämisuunnitelmasta sekä vero-, maatalous- ja eläkeuudistuksista. Uudeksi pääministeriksi nousi sosiaalidemokraattisen puolueen puheenjohtaja ja Liettuan entinen presidentti, Algirdas **Brazauskas**. Hallitus on jatkanut edeltäjänsä aloittamia uudistuksia sekä säilyttänyt ulkopolitiikan tärkeimmät tavoitteet, EU- ja NATO-jäsenyydet, ennallaan. Liettuan poliittista elämää tulevat värittämään tämän vuoden lopulla järjestettävät presidentin vaalit.

EU-jäsenyysneuvottelut edistyvät

Jo usean vuoden ajan Baltian maiden ulkopolitiikan tärkeimpinä päämäärinä ovat olleet EU- ja NATO-jäsenyydet. Hallitusten vaihdoksista huolimatta tavoitteet ovat säilyneet ennallaan. Baltian maat ovat edistyneet EU-jäsenyysneuvotteluissa hyvin. Tosin vaikeimmista asiakohdista, maatalous- ja aluepolitiikasta, ei ole sovittu vielä yhdenkään jäsenkandidaatin kanssa. Erityisenä huolenaiheena Virossa ja Latviassa on suuret vähemmistöt, joista merkittäväällä osalla ei ole maiden kansalaisuutta. Viron parlamentti hyväksyi joulukuussa lakimuutoksen, joka poistaa kansanedustajilta ja kunnanvaltuutetuilta vaatimuksen viron kielen osaamisesta. Vaatimuksen katsottiin olevan ristiriidassa YK:n artiklan kanssa. Päätöksen ansiosta Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön ETYJ:n Viron edustuston tehtävä katsottiin täytetyksi ja edustusto lakkautettiin vuoden lopussa. Myös Latvian edustusto lakkautettiin, vaikka maan parlamentti ei olekaan vielä hyväksynyt vastaavaa lakimuutosta. Edustustojen sulkeminen vahvistaa käsitystä siitä, että maat ovat valmiita liittymään demokraattisten valtioiden liittoihin, kuten EU:hun tai NATOon.

Viro aloitti EU-jäsenyysneuvottelut keväällä 1998. Maaliskuun 2002 loppuun mennessä Viro oli alustavasti päättänyt neuvottelut 24 asiakohdasta, kun neuvoteltavana on yhteensä 31 asiakohdasta. Neuvoteltavana on vielä maatalouden ja rakennepolitiikan lisäksi mm. vero- ja energia-asiakohdat. Viro on hakenut 6,5 vuoden siirtymäaikaa verovapaalle kaupalle, mutta pääministeri Kallas on kuluvan vuoden aikana ollut puheissaan valmis lupamaan tästä siirtymäajasta. Palavakiviteollisuuttaan ja –voimaloitaan suojatakseen Viro

on hakenut 11 vuoden siirtymäaikaa energiamarkkinoidensa vapauttamiselle. Marraskuussa julkaisemassaan seurantaraportissaan Euroopan komissio toisti edellisvuoden kantansa toteamalla Viron olevan toimiva markkinatalous, joka on riittävän kilpailukykyinen toimimaan EU:n yhteismarkkinoilla lyhyellä aikavälillä, mikäli se jatkaa uudistustoimia. Komissio kiitti Viron suotuisaa talouskehitystä viime vuonna ja totesi suurimman osan tarvittavista instituutioista olevan olemassa, vaikkakin joitakin niistä täytyy edelleen vahvistaa. Raportin mukaan Viron tulee tulevaisuudessa kiinnittää huomiota vaihtotaseen vajeeseen, finanssipolitiikkaan sekä työmarkkinoiden ongelmiin. EU-jäsenyyden kannatus on noussut Virossa viime vuoden aikana ja helmikuussa 2002 jäsenyyttä kannatti 59 % virolaisista.

Latvia edistyi viime vuonna EU-jäsenyysneuvotteluissa erittäin nopeasti ja se on huhtikuuhun 2002 mennessä päättänyt alustavasti neuvottelut 23 asiakohdasta. Maatalous- ja rakennepolitiikan ohella julkishallintoa koskevan asiankohdan odotetaan olevan Latvialle erittäin vaikea. Komissio on toistuvasti huomauttanut Latviaa korruptiosta ja oikeusjärjestelmän uudistustarpeesta. Marraskuun raportissaan komissio katsoi, että Latvia tulee olemaan kilpailukykyinen EU:n yhteismarkkinoilla lyhyellä aikavälillä, jos se jatkaa uudistusten toteuttamista. Vielä vuosi sitten komissio esitti, että Latvia tulee olemaan yhteismarkkinoilla kilpailukykyinen keskipitkällä aikavälillä. Komissio oli tyytyväinen Latvian viime vuoden nopeaan talouskehitykseen sekä eläkejärjestelmää, maan omistusta ja rahoitustarkastusta koskevien uudistusten toteuttamiseen. Latvian tulee yhä kiinnittää huomiota erityisesti julkisen talouden hoitoon, vaihtotaseen vajeeseen ja suuryritysten yksityistämiseen. EU:n suosio latvialaisten keskuudessa on laskenut roimasti talven aikana. Helmikuussa vain 36 % latvialaisista olisi äänestänyt unioniin liittymisen puolesta ja 43 % olisi äänestänyt liittymistä vastaan. Vielä viime marraskuussa 43 % kannatti liittymistä.

Liettua sai viime vuonna päätökseen EU-jäsenyysneuvottelut peräti 16 asiakohdasta ja on tähän mennessä alustavasti sulkenut yhteensä 24 asiakohdtaa. Liettualle vaikeimmaksi asiakohdaksi muodostuneet neuvottelut energiasektorista. Liettua on päättänyt sulkea Ignalinan ydinvoimalan ensimmäisen reaktorin vuoteen 2005 mennessä, mutta se ei ole vielä päättänyt toisen reaktorin sulkemisajankohtaa. EU on ilmoittanut, ettei Liettua voi saattaa EU-jäsenyysneuvotteluja päätökseen, ennen kuin päätös sulkemisesta on tehty. EU on vaatinut Liettuaa sulkemaan vaarallisena pitämänsä voimalan vuoteen 2009 mennessä. Liettua on lykännyt päätöstä toisen reaktorin sulkemisesta vuoteen 2004. Ydinreaktorit tuottavat pääosan Liettuan sähköstä ja siitä merkittävä osa menee vientiin. Marraskuun raportissaan Euroopan komissio katsoi, että Liettuasta tulee kilpailukykyinen yhteismarkkinoilla lyhyellä aikavälillä, mikäli se jatkaa uudistusten toteuttamista. Vielä viime vuonna komissio ennakoiti, että Liettua on kilpailukykyinen keskipitkällä aikavälillä. Komissio on Liettuan kohdalla huolestunut korkeasta työttömyydestä ja investointien vähäisyydestä. Tärkeitä uudistuksia (mm. eläkeuudistus, maaareformi, energiasektorilla) on yhä jatkettava. Maaliskuussa tehdyn mielipidetiedustelun mukaan EU-jäsenyyden kannatus on laskenut 49 prosenttiin. 26 % liettualaisista äänestäisi EU:iin liittymistä vastaan. EU-jäsenyyden suosion laskun arvellaan johtuvan jäsenyysneuvotteluista, jotka nyt ovat edenneet Liettualle kaikkein vaikeimpiin aiheisiin: maatalouteen ja ydinvoimaan.

Kasvun ennustetaan uudelleen kiihtyvän kuluvan vuoden lopulla

Vaikka talousennusteita vuodelle 2002 on hieman laskettukin viime vuoden lopussa ja tämän vuoden alussa, uskovat asiantuntijat Baltian maiden talouskasvun taas kiihtyvän kuluvan vuoden lopulla. Vuoden alkupuoliskolla talouskasvun tärkeimpänä taustatekijänä tutkijat näkevät varsinkin Virossa ja Latviassa maiden kotimaisen kysynnän. Liettuassa kor-

kea työttömyys ja paikoillaan pysyvät palkat eivät ole omiaan lisäämään kotimaista kysyntää ja siellä BKT:n kasvu onkin nojannut paljolti viennin kasvuun. Koska Baltian taloudet reagoivat tärkeimmän vientimarkkina-alueensa, Länsi-Euroopan, talouskehitykseen muutaman kuukauden viiveellä, kevääksi ja kesäksi odotetun Länsi-Euroopan talouskasvun elpymisen uskotaan nostavan Baltian maiden BKT-kasvulukuja taas ensi syksystä lähtien.

Kuluvan vuoden alussa tehdyt ennusteet ennakoivat Viron BKT:n kasvavan vuonna 2002 noin 4 %. Odotukset Latvian talouskasvusta vaihtelevat enemmän. Suurin osa asiantuntijoista kuitenkin uskoo Latvian BKT:n kasvavan tänä vuonna 4-5 %. Liettuan BKT:n uskotaan kasvavan noin 4 %.

Taulukko 1. Baltian maiden taloudet vuonna 2002

	Viro	Latvia	Liettua
BKT:n kasvu, %-muutos	4.3	4.8	3.6
Inflaatio, %	4.2	3.0	2.3
Vaihtotase, mrd. USD	-0.3	-0.6	-0.7

Lähde: Consensus Economics

Tilastotietoja Baltian maista 1994-2001

VIRO								
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Reaalinen BKT, %-muutos	-2.0	4.6	4.0	10.4	5.0	-0.7	6.9	5.4
Teollisuustuotanto, %-muutos	-3.0	1.9	2.9	14.6	4.1	-3.9	9.1	6.9
Kuluttajahintojen %-muutos	41.7	28.9	14.8	12.5	6.5	3.9	5.0	4.2
Julkisen sektorin budjetin yli-/alijäämä, % BKT:stä	1.3	-1.3	-1.9	2.2	-0.3	-4.7	-0.7	0.4
Keskikuukausipalkka, € kauden lopussa	113	158	195	227	262	282	313	350
Työttömyys kauden lopussa*, %			17.1	16.4	14.0	13.0	13.9	11.9
Tavaravienti, milj. €	1030	1295	1428	2028	2402	2350	3444	3696
Tavaratuonti, milj. €	1330	1804	2230	3024	3398	3119	4615	4798
Vaihtotase, % BKT:stä	-7.2	-4.4	-9.2	-12.1	-9.2	-4.7	-6.4	-6.5
LATVIA								
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Reaalinen BKT, %-muutos	0.6	-0.8	3.3	8.6	3.9	1.1	6.8	7.6
Teollisuustuotanto, %-muutos	-9.5	-6.3	1.4	6.1	2.0	-8.8	3.2	8.4
Kuluttajahintojen %-muutos	26.3	23.1	13.1	7.0	2.8	3.2	1.8	3.2
Julkisen sektorin budjetin yli-/alijäämä, % BKT:stä	-4.0	-3.9	-1.7	0.1	-0.8	-4.0	-2.8	-1.8
Keskikuukausipalkka, €	108	130	141	183	202	225	265	282
Työttömyys kauden lopussa*, %			22.2	15.9	14.7	14.0	14.4	12.9
Tavaravienti, milj. €	857	1044	1172	1627	1796	1765	2237	2492
Tavaratuonti, milj. €	1110	1486	1800	2377	2804	2725	3387	3897
Vaihtotase, % BKT:stä	-0.2	-0.4	-5.5	-6.1	-10.6	-9.7	-6.9	-10.1
LIETTUA								
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Reaalinen BKT, %-muutos	-9.8	3.3	4.7	7.3	5.1	-3.9	3.8	5.9
Teollisuustuotanto, %-muutos	-26.6	5.3	5.0	3.3	8.2	-11.2	7.0	16.9
Kuluttajahintojen %-muutos	45.1	35.7	13.1	8.4	2.4	0.3	1.4	2.0
Julkisen sektorin budjetin yli-/alijäämä, % BKT:stä	-5.5	-4.5	-4.5	-1.8	-5.8	-8.2	-2.8	-1.4
Keskikuukausipalkka, €	68	92	122	172	208	231	264	298
Työttömyys kauden lopussa*, %			17.1	16.4	14.0	13.0	16.1	17.5
Tavaravienti, milj. €	1697	2066	2687	3710	3538	2941	3953	4782
Tavaratuonti, milj. €	1866	2598	3393	4726	4893	4253	5815	6689
Vaihtotase, % BKT:stä	-2.1	-10.2	-9.2	-10.2	-12.1	-11.2	-6.0	-4.8

* Labour Force Survey

Lähteet: Kansalliset tilastoviranomaiset, EBRD

-
- 2000** *No 1* Iikka Korhonen, Mare Randveer: Assessment of the euro's implications for economic development in the Central and Eastern Europe
- No 2* Rupinder Singh: Political Stability and Consensus: Keys to Sustainable Transition
- No 3* Tuomas Komulainen: Siirtykö Venäjä vuonna 1999 kriisistä vakauteen?
- No 4* Pekka Sutela: Venäjä vaalien jälkeen
- No 5* Iikka Korhonen, Toivo Kuus, Villu Zirnask: Baltic Securities Markets
- No 6* Seija Lainela: Lamasta kasvuun – Baltia vuosituuhannen vaihteessa
- No 7* Elmar Koch and Iikka Korhonen: The Aftermath of the Russian Debt Crisis
- No 8* Richard E. Ericson: The Post-Soviet Russian Economic System: An Industrial Feudalism?
- No 9* Peter Backé and Jarko Fidrmuc: The Impact of the Russian Crisis on Selected Central and Eastern European Countries
- No 10* Rasmus Pikkani: The Monetary Sector under a Currency Board Arrangement: Specification and Estimation of a Model with Estonian Data
- No 11* Magnus Feldmann: Understanding the Baltic and Estonian Puzzles: The Political Economy of Rapid External Liberalization in Estonia and Latvia
- No 12* Vladimir Tikhomirov: Is Russian Economic Crisis Really Over?
- No 13* Thomas E. Graham, Jr.: The State of U.S.-Russian Relations and the New Bush Administration
- 2001** *No 1* Magnus Feldmann and Razeen Sally: From the Soviet Union to the European Union: the political economy of Estonian trade policy reforms, 1991-2000
- No 2* Tuuli Koivu ja Iikka Korhonen: Talouskasvu ripeää Baltiassa vuonna 2000
- No 3* Jouko Rautava: Suomen Venäjän-kauppa 2000 - Epävakaa toimintaympäristö rajoittaa kauppaa
- No 4* Iikka Korhonen: EU-kandidaatit ja rahaliitto
- No 5* Pekka Sutela: Venäjän talouden kasvunäkymät
- No 6* János Gács, Iikka Korhonen and Mare Randveer: The Impact of EMU's Third Stage on Estonian Economic Development, 1999-2000
- No 7* Jouko Rautava: Venäjän reformistrategia: rakenneuudistukset vs. liberalisointi
- No 8* Tuuli Koivu: Current issues in pension reform in the Baltics
- No 9* Jaana Rantama: Baltian pankkijärjestelmät
- No 10* Pekka Sutela: Venäjän talouspolitiikka ja talouden näköalat lokakuussa 2001
- No 11* Pekka Sutela: Finnish relations with Russia 1991-2001: Better than ever?
- No 12* Tarja Kauppila: Puolan talouskasvu hidastuu
- No 13* Katja-Leea Klemola: Siirtymätalouksien tutkimuslaitoksen lukijatutkimus
- No 14* Katja-Leea Klemola: Survey of readers of BOFIT publications, spring-summer 2001
- No 15* Michael Funke: Determining the taxation and investment impacts of Estonia's 2000 income tax reform
- No 16* Merja Tekoniemi: Venäjän maatalouden kehitys ja uudistaminen 1990-luvulla
- No 17* Jian-Guang Shen: China's Exchange Rate System after WTO Accession: Some Considerations
- 2002** *No 1* Juhani Laurila: Determinants of transit transports between the European Union and Russia
- No 2* Tarja Kauppila: Polish Economic Review 1/2002
- No 3* Tuomas Komulainen: Elokuun 1998 talouskriisi
- No 4* Laura Solanko - Merja Tekoniemi: Fiskaalifederalismi Venäjällä
- No 5* Jian-Guang Shen: China's Macroeconomic Development in 2001
- No 6* Tuuli Koivu: Vuosi 2001 Baltiassa